

2. Кіт Г.Г., Пташнік Н.М. Українська народна гра – дітям. *Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник / За ред. Г.С.Тарасенко*. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 96-111.
3. Кіт Г.Г., Тарасенко Г.С. Українська народна педагогіка. Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2008. 302 с.
4. Лист МОН України «Про організацію роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах» від 02.09.2016 № 1/9-454. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/52246/>
5. Поповська О. А., Якименко Ю. І., Береженна Л. Ю. Елементарне музикування Карла Орфа як засіб розвитку довільності пізнавальних процесів дітей дошкільного віку з ознаками обдарованості *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. С. 137-147.
6. Ростовський О. Педагогічна концепція і методична система музичного виховання Карла Орфа. *Теорія і методика музичної освіти*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2011.С. 98–104.
7. Якименко Ю. І. Система Карла Орфа як ідеальна платформа для всебічного розвитку дитини. *Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв*. Серія «Мистецтво», 2019. Вип. 3. С. 206–209.

А. Пугач,

здобувач ОС «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

A.Puhach,

master`sstudent

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi

State Pedagogical University

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF EARLY SCHOOL-AGE CHILDREN IN THE PROCESS OF LABOR TRAINING

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі творчого розвитку молодших школярів на уроках трудового навчання. Розкрито зміст та особливості творчого підходу до уроків трудового навчання у початковій школі. Визначено місце і роль уроків трудового навчання у творчому розвитку молодших школярів.

Abstract. *The article is dedicated to development of junior schoolchildren creativity on labour training lessons. The content and peculiarities of creative thinking at the lessons are shown. The place and role of labour training lessons in the creative thinking development of junior schoolchildren are defined.*

Ключові слова: *розвиток, творчий розвиток, творчий підхід.*

Key words: *development, creative development, creative approach.*

Постановка проблеми. Усвідомлення загрози, яка криється в бездуховності, нікчемності інтересів, емоційній нерозвиненості молодих поколінь, повернуло систему освіти до загальнолюдських цінностей. Провідне місце у формуванні суспільного мислення належить вчителю. Його педагогічна діяльність має сприяти здійсненню важливих соціальних завдань, серед яких пріоритетним є формування сталої системи ціннісних координат майбутніх громадян України. Однак недостатній рівень професійної підготовки окремих учителів, прорахунки у формуванні їх духовної культури не дають їм можливість піднятися від ремісництва до творчої педагогічної праці, яка несе радість відкриття і творення, новизни і успіху.

Аналіз останніх наукових публікацій. Варто відзначити, що проблема розвитку творчого потенціалу дитини та організації вчителем творчої роботи не є новою. Значний внесок у теоретико-методологічне та психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу зробили багато науковців. Я. Коменський, Й.Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші схарактеризували сензитивність молодшого шкільного віку до художньо-образної творчості. І. Бех, Л.Божович, Л. Виготський, Г. Шляхова та інші довели, що молодший шкільний вік є періодом найінтенсивнішого креативного становлення. Л. Груньська, О. Зайцева, Л.Закревська, Т.Шпікалова дійшли висновку, що трудове навчання – унікальний навчальний предмет, який надає учням багато можливостей для творчого самовтілення, розвитку образно-асоціативного мислення, уяви, фантазії, художнього сприйняття тощо.

Виклад основного матеріалу. Праця – цілеспрямована діяльність, у якій людина за допомогою певних засобів діє на природу, пристосовуючи її для задоволення своїх потреб. Праця – основа існування й розвитку суспільства, повсякчасна природна умова людського життя. Впливаючи на природу, людина змінює не лише її, а й саму себе, розвиває свої здібності, що підвищує продуктивну силу праці. Праця створила саму людину. Виробляючи матеріальні блага, люди вступають між собою в певні стосунки – виробничі відносини, які визначають соціальний характер праці.

Дати дитині щастя улюбленої праці – це означає допомогти їй знайти серед безлічі життєвих шляхів той, на якому найяскравіше розкриваються індивідуальні творчі сили і здібності її особистості. І суть виховання полягає в тому, щоб знайти, відкрити в кожній дитині ту золоту жилку, розквіт якої принесе їй радість творчості.

Праця є важливим засобом творчого розвитку. Це формування в особистості творчого підходу до трудової діяльності, до її умов, результатів, організації праці, до

якості трудових дій. Емоційно забарвлене творче ставлення до праці – важлива риса розвинутої особистості. Розвиток творчих аспектів трудової діяльності супроводжується відповідною емоційною реакцією. Вони можуть проявлятися у формі естетичної насолоди чи задоволення як самим процесом творчого пошуку, так і результатами цього процесу. Наявність творчих аспектів у трудовій діяльності, в свою чергу активно сприяє досягненню більш високих показників як в безпосередніх результатах праці, так і у формуванні творчого ставлення до праці.

Протягом багатьох століть праця не була предметом спеціального дослідження. Проте працю можна вивчати в різних ракурсах творчого аналізу, наприклад, починаючи з генезису творчої свідомості і форм її прояву в праці.

Лише матеріалістичне розуміння історії дозволило оцінити роль праці в становленні різних форм діяльності, які, на перший погляд, прямо протистоять їй і за метою і за результатами. Праця є, передусім, процес, який відбувається між природою і людиною, і у ході якого людина формує природу у відповідності зі своїми потребами. Цей процес створення форми опосередкований метою, до якої прагне людина. Форма створених нею предметів і процесів має суспільний зміст і суспільну цінність.

Творчий прояв властивий самій природі праці і є необхідним моментом її сутності. Завдяки праці розкривається здатність людини змінювати світ не лише утилітарно-практично, а і за законами краси. Ця здатність сприймається нами як творча сутність праці, яка є проявом її творчої природи в процесі і результаті досягнення все більш повної відповідності, гармонії міри предметів та міри людини. Це знаходить адекватне відображення в красі самого процесу праці як взаємодії фізичних та духовних сил особистості, в красі результатів праці, її спонукальних мотивів, завдань, ідеалів.

Розширення сфери творчої реалізації в праці за рахунок краси її результатів є надзвичайно важливим в плані практичної реалізації намагань суспільства будувати життя за законами добра та краси. Активність естетичного сприймання результатів праці, радість від їх досконалості і суспільної користі – все це закріплюється в структурі особистості як естетичне ставлення, яке, в свою чергу, спонукає особистість знову домагатися краси результатів трудової діяльності, а, відповідно, і удосконалювати свої творчі сили й здібності.

Стало очевидним, що школа ніколи не отримає сучасного вчителя з потужним творчим потенціалом без радикальних змін у педагогічній освіті, без нововведень у сфері підготовки педагогічних кадрів. З цих міркувань важливу роль у творчому розвитку вчителя відіграє естетичний потенціал праці, який, на жаль, у системі фахової освіти педагогічних кадрів не відіграє належної ролі. Майбутні вчителі недостатньо орієнтовані на розуміння естетичної цінності людської праці. Про це свідчать результати спеціального опитування студентів випускних курсів закладів педагогічної освіти Вінниччини. Більшість опитаних (58%) налаштовані передусім на утилітарно-прагматичну оцінку ролі праці в становленні особистості. Вони вважають працю “базисом нового досвіду”, “запорукою суспільного прогресу”, “необхідною

умовою добробуту”, “засобом особистісного збагачення”. Цей безумовно тверезий погляд на суть і призначення людської праці заслуговує на увагу. Проте певне тяжіння до абсолютизації значення її матеріальних результатів дещо насторожує.

Так, лише 23% респондентів під час оцінки значення праці у власному житті зважали на емоційно-духовні аспекти проблеми. Для цієї частини опитаних праця є джерелом натхнення, радості, задоволення та інших позитивних емоцій. 8% опитаних студентів підкреслили, що праця – це основа здорового способу життя і запорука цілковитої гармонії з навколишнім світом. І лише 11% респондентів схильні оцінювати власне морально-естетичний зміст людської праці, яку вважають перш за все “засобом творення добра і краси”.

Така відверта недооцінка майбутніми вчителями духовного призначення праці не може не вплинути на рівень творчого ставлення до професійної діяльності. Виникає нагальна необхідність у врівноваженні ціннісного ставлення майбутніх педагогів до праці. Цьому сприятиме корекція їх уявлень про зв’язки в системі “праця – творчість – краса”.

У спадщині видатних діячів культури і освіти знаходимо чіткі методологічні підходи до розуміння естетики людської праці. Зокрема, Г.Сковорода вважав працю основою як фізичного, так і духовного життя, рушійною силою розвитку, джерелом усіх людських добродішностей [3]. К.Ушинський підкреслював значення праці не лише у психічному розвитку людини, але й у розвитку її духовного світу [5]. В.Сухомлинський стверджував, що стимулом до праці повинна бути не матеріальна зацікавленість, не матеріальна винагорода, а естетичне й етичне задоволення від результатів праці, які мають суспільну значущість [4].

Сьогодні немає сумнівів у тому, що праця є важливим засобом творчого розвитку людини. Творча праця передбачає формування в особистості естетичного ставлення до трудової діяльності, до її умов, результатів, способів організації та якості трудових дій.

Емоційно забарвлене творче ставлення до праці – важлива риса вчителя. Розвиток творчого потенціалу у процесі трудової діяльності супроводжується відповідною емоційною реакцією. Вони можуть проявлятися у формі естетичної насолоди чи задоволення як самим процесом творчого пошуку, так і результатами цього процесу. Наявність естетичних аспектів у трудовій діяльності вчителя, в свою чергу, активно сприяє досягненню більш високих показників як в безпосередніх результатах праці, так і у формуванні творчого ставлення до педагогічної праці.

Творчість – обов’язкова умова педагогічного процесу, об’єктивна необхідність професійної діяльності вчителя. Педагогічна творчість – це складне явище, зумовлене єдністю соціально-педагогічних та психолого-фізіологічних передумов, яке передбачає наявність у вчителя цілого комплексу якостей і особистісних рис.

Першою з них, безперечно, є гнучкість розуму як протилежність зашкарублості, відсталості мислення, що несумісне з почуттям новизни. Друга риса творчого стилю – це широта мислення, тобто здатність вирватися з вузького кола ідей, усвідомити скінченність тієї проблеми або кола проблем, якими займається

вчений або художник. Наступною рисою творчого підходу є самостійність. Гнучкість і широта думки, цілеспрямованість у пошуку неминуче передбачають самостійну постановку проблеми, а тим більше її розв'язання.

Доцільним є дотримання і виконання вчителем завдань, що передбачають поступовий перехід від репродуктивної до репродуктивно-творчої і далі до творчої діяльності, що дає змогу забезпечити єдність інформаційного, почуттєво-емоційного, діяльнісного компонентів естетичної культури. Перший етап реалізації цієї системи – завдання, спрямовані на формування інтересів особистості. Другий етап – пошук інформації для розв'язання конкретного завдання. Третій етап – постановка проблемного завдання і його розв'язання. Четвертий етап – перенесення отриманих знань і вмінь у нову ситуацію.

За таких умов творчий педагог не буде лише ретранслювати навчальний матеріал, забезпечувати лише інформативну сторону педагогічного процесу, а буде формувати творчу особистість учня.

Духовно-практична діяльність вчителя відрізняється від матеріально-виробничої тим, що в ній відкривається особлива діалектика суб'єктивно-об'єктивних відношень, у яких суб'єктивний момент виходить на перший план. Тому формуванню творчої особистості педагога має бути притаманним високе почуття громадянського обов'язку і відповідальності, упевненості у значущості обраної професії, яка заснована на педагогічному захопленні, творчому пошуку на шляху служіння загальній справі виховання дітей.

Викликає певне занепокоєння той факт, що сучасний вчитель слабо підготовлений до оцінки проявів художності у праці та, навпаки, праці в мистецтві. На жаль, до сьогоднішнього дня вчителем не усвідомлене важливе методологічне питання освіти – навіщо в ній присутній у вигляді навчальних предметів той чи інший досвід людства, зокрема досвід мистецтва. Науковий, навіть скоріше абстрактно-математичний, логічний підхід до усіх предметів призвів до того, що навіть мистецькі предмети були побудовані лише з позиції точності. Оскільки у точності вони поступаються фундаментальним наукам, то вони були відкинуті на другий план. Адже в них все, навіть знання, є неточними – вони емоційні, а відповідно, суб'єктивні, особистісні. Творчий учитель має усвідомити, що у школі на рівних умовах мають бути як науки, так і мистецтво. Але серед них слід виділити ті предмети, що забезпечать на сьогоднішній день розв'язання найбільш занедбаних проблем розвитку. А це саме ті предмети, що формують ставлення до світу у єдності почуття і думки, предмети, які є найбільш відкритими для розвитку творчої фантазії – предмети мистецтва.

Таким чином, праця і мистецтво нероздільно пов'язані між собою, вони є взаємодоповнювальними. Праця, що має на меті розвиток духовних сил, умінь і навичок, не є кінцевим результатом, а є засобом досягнення творчої мети. Коли праця стане потребою для людини, лише тоді вона буде духовною потребою. Мистецтво ж містить у собі великий потенціал, що дає змогу розвивати естетико-художні, творчі

здібності особистості [2]. Сьогодення вимагає від вчителя саме художнього, а не формального підходу до праці.

Творчий вчитель повинен переслідувати одну з головних цілей – формувати в учнів художню культуру як невід’ємну частину культури духовної. Учнім потрібно дати зрозумілі уявлення про систему взаємодії мистецтва з життям людини і суспільства, а також сформувати у них здатність і готовність до особистої активної участі в цій взаємодії.

Висновки. Педагог має чітко усвідомлювати, що художня культура – це система суспільного виробництва, зберігання, поширення та споживання особливого роду естетичних цінностей. Мистецтво відтворює реальний світ людського життя у всьому його багатстві і різноманітності, але обов’язково крізь призму естетичного ставлення до нього. Художня культура суспільства є головним та вирішальним засобом творчого розвитку – цілеспрямованого формування художньої культури молодого покоління. А без естетичного розвитку, звичайно, не можна уявити і початок творчого розвитку.

Таким чином, розуміння творчого потенціалу людської праці має гнучко втілюватися у світогляд майбутнього вчителя і забезпечити з рештою належну аксіологічну культуру освітнього процесу. Без усвідомлення духовно-ціннісного значення праці педагогічна діяльність ніколи не набуде ознак творчої діяльності.

Література

1. Тодосієнко Н. Л. Комплекс мистецтв як засіб формування естетичного сприймання у молодших школярів у позакласних формах роботи. Зб. наук. пр. Київського національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. Київ. 2019. С.179–185
2. Сковорода Г.С. Твори в двох томах. Т. 1. К.: Наукова думка, 1961.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти томах. Т. 4. К.: Рад. школа, 1976.
4. Ушинський К.Д. Праця в її психічному і виховному значенні. Вибр. твори у 2-х томах. Т. 2. К.: Рад. школа, 1983.
5. Brovchak, L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., & Todosiienko, N. L. (2020). Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. *Rezeknes Tehnologiji Akademija*. Rezekne, Latvijas Republika, 98–108.
6. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. *Zbior artykułow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej “ Pedagogika.Współczesne tendencje w nauce i edukacji “*. Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. – P. 84-87

Д. Романишина,

здобувач ОС магістр

Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

D.Romanyshyna,

master's student,

Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
state pedagogical university